

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з економічної теорії на тему:

***«Вплив глобалізації на національну економіку:
позитивні та негативні сторони»***

Студентки 2 курсу групи Ф-21
напряму підготовки
6.030508 «Фінанси і кредит»
Чупринський М.Ф.

Керівник: к.е.н., доц. Жовковська Т.Т.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2016 рік

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Сутність процесу глобалізації.....	7
Розділ 2. Національна економіка у глобальному економічному середовищі.....	15
2.1. Позитивний аспект впливу глобалізації на національну економіку.....	20
2.2. Проблеми у національній економіці, викликані глобалізацією.....	23
Розділ 3. Українська економіка в умовах глобалізації: проблеми та перспективи розвитку.....	28
Висновки.....	35
Список використаних джерел.....	38
Додатки.....	42

Вступ

Градація соціуму у зрізі його культурного, економічного та політичного напрямків існування привела суспільство до такої межі розвитку, характерним процесом якої є глобалізація. Взаємодія народів, держав та інших консолідованих утворень набула сьогодні особливого значення, що пояснюється необхідністю вироблення стратегій та тактик максимально ефективного функціонування суб'єктів соціально-економічного та політичного рухів задля досягнення поставлених ними цілей.

Актуальність дослідження впливу глобалізації на функціонування національної економіки визначається швидкими темпами розвитку інтеграційних процесів, від яких значною мірою залежить система та характер національного господарства. Визначення специфіки та особливостей взаємодії об'єктивних макроекономічних явищ із внутрішньодержавними економічними процесами становить основу міжнародної господарської політики. Її ефективність проектується на загальний стан розвитку національної економіки, а, отже, і на рівень життя населення держави. Разом із тим, трансформація глобалізаційних процесів, що відбувається під дією зміни кон'юнктури політико-економічних сфер взаємодії держав та інших міжнародних утворень, спричиняє необхідність переосмислення методів та моделей поведінки національної економіки на арені інтегрованих суспільних відносин. Такий розвиток глобалізації змушує науковців шукати нові шляхи вирішення економічних проблем, що говорить про актуальність проблеми, піднятої у даній роботі.

Джерельна база нашого дослідження ґрунтується на основі напрацювань низки вітчизняних та закордонних вчених, які розглядають проблему впливу глобалізації на національну економіку із різноманітних точок зору. Взаємодія національної економіки із глобальним економічним простором вивчається, також, у соціальному та політичному зрізах. При цьому значна увага дослідників приділяється людському чиннику у розвитку

глобалізованої економіки, трансформації організації та управління господарством і новаторській дії інтеграції суспільств, яка призводить до виникнення «нової економіки». У процесі написання роботи були розглянуті праці таких дослідників, як Т. Фрідмен, О. Гончар, О. Жадан, С. Жуков, Л. Квасній, П. Куцик, Л. Мусіна, Н. Тарханова, та інші.

Об'єкт дослідження – процес глобалізації суспільства.

Предметом дослідження є національна економіка в умовах глобалізації.

Метою роботи є вивчення та наукова аргументація природи глобалізації, позитивних та негативних сторін її впливу на національну економіку.

Таким чином, спираючись на мету дослідження, ми можемо визначити **завдання** даної роботи, вирішення яких покладено в основу нашого дослідження:

1. З'ясувати суть та природу глобалізації.
2. Визначити позитивну сторону впливу глобалізації на національну економіку.
3. Виявити негативний зміст глобалізації у зрізі її взаємозв'язку з національною економікою.
4. Розкрити місце на перспективи розвитку економіки України у глобальному економічному середовищі.

При написанні даної роботи використовувалися такі **методи дослідження**, як порівняння, аналіз та синтез зібраної інформації, що дало змогу зіставити різноманітні чинники взаємодії глобалізації та національної економіки. Також, ми використовували метод узагальнення, метод дедукції та системний підхід до вивчення піднятого нами питання.

Новизна даної роботи полягає в тому, що ми, проаналізувавши наукові надбання низки дослідників, визначили переваги та недоліки процесу глобалізації – передової тенденції у розвитку сучасного світу. Ми розглянули стан національної економіки України та встановили її можливості

функціонування на фоні глобалізованого світового економічного середовища.

Структура роботи: вступ, основна частина, яка складається з трьох розділів (у першому проаналізовано сутність процесу глобалізації, другий розкриває вплив глобалізації на національну економіку та визначає позитивні та негативні сторони цього впливу, у третьому розділі розкрито питання національної економіки України у глобалізованому середовищі), висновки, список використаних джерел та додатки.

Розділ 1. Сутність процесу глобалізації

Домінуючою ознакою сучасного господарського розвитку світу стали глобальні, тобто, всеосяжні перетворення, які отримали назву «глобалізація». Перш за все вони знайшли втілення у такому феномені, як «глобальна економіка». Будучи новим історичним явищем, глобалізація є об'єктивною закономірністю розвитку людства та людської цивілізації.

На зламі XX та XXI століть відбулися різкі трансформаційні процеси, що вплинули та продовжують впливати на всі сторони сучасного суспільства. Функціонування сучасної міжнародної економіки, а, також, науково-технічна революція, особливо у сфері інформаційних технологій, призвели до розвитку глобалізації. Швидкоплинний поступ інформаційних технологій є одним із головних підвалин глобалізаційного процесу [14,11].

У першу чергу зазначимо, що визначення «глобалізація» походить від латинського слова *globus*, що у перекладі означає куля, глобус [14,12]. Поява іменника *globalism*, який вперше з'явився на сторінках англійських тлумачних словників, датується 1960 роком [1]. Власне, термін «глобальність» має більш ніж 400-річну історію. Все ж, не дивлячись на це, його наукове застосування розпочалося лише у двадцятих роках минулого століття. Академічним же він став лише у 80-их XX століття. Закріплення поняття «глобальність» у науковому співтоваристві, значною мірою, належить американському соціологу Джону Макліну. У 1981 році він закликав усвідомити та пояснити процес глобалізації відносин у суспільстві. Наприкінці 80-их років XX століття концепція глобалізації отримала широке наукове розповсюдження [14,13].

Сьогодні під глобалізацією ми розуміємо процес трансформації світового співтовариства, що охоплює усі сфери життя суспільства, у єдину відкриту систему інформаційних, технологічних, фінансових, економічних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей [14,15].

Така трансформація світового ладу отримала остаточне становлення наприкінці XX століття, що ознаменувалося утвердженням

постіндустріальної господарської системи світу. Небачене нарощення хвиль глобалізації, а, також, інтеграції та регіоналізації принесло різке падіння статусу та ролі націй-держав. Втрата міжнародної конкурентоспроможності одних країн супроводжувалася зростанням впливу інших. Відійшла в історію система біполярного світового порядку, що означало фактичний розпад традиційної європейської і глобальної системи безпеки, базованих на Гельсінських угодах. Світ вступив в небачено складний трансформаційний етап, вивчення суті якого опинилось у центрі уваги світового інтелектуального співтовариства.

З одного боку, даний етап розвитку світу дав можливість до трансформації капіталізму у новий суспільно-економічний лад, який міг би сприяти соціалізації економічних, політичних, культурних та інших відносин. З іншого боку, швидкі процеси глобалізації, що стають усе масштабнішими та переважаючими, ведуть до силової глобалізації. Усе це приводить нас до такого суспільного ладу, який ми називаємо глобалізмом. Цей лад реально стає негативною альтернативою очікуваному соціалізованому світовому порядку. Професор А. С. Панарін підкреслив, що нинішньому трансформаційному етапу притаманний загальнопланетарний характер усіх проблем розвитку світу (як політичних, так і економічних, екологічних і соціальних) [3].

Ми вже зазначили, що глобалізація є багатограним процесом. Саме тому її слід розглядати як комплексну систему, що охоплює різні сторони світового співробітництва. Мається на увазі культура, наука, економіка, мистецтво, політика і т.д. Це обумовлено тим, що глобалізаційні процеси розвиваються під дією сукупності техніко-технологічних, соціально-економічних, політичних, моральних і культурних чинників-процесів (додаток 1).

Відтак, упродовж двох останніх десятиліть глобалізація проявлялася та досліджувалась як ключова тенденція господарського розвитку людства. Але на сучасному етапі перебігу процесів глобалізації вона отримала нової якості

– з тенденції глобалізація змінилась у всепоглинаючий процес, що включив політичні, економічні, соціальні, екологічні та інші складові. Все ж економічна складова глобалізаційних перетворень виділяється як центральна та головна (додаток 2) [14,13].

Ми можемо говорити про те, що суть економічної глобалізації полягає у посиленні ролі інвестицій, індустрій, індивідів і інформації. Таким чином, глобалізація світової економіки залежить від так званих чотирьох «і». Вивіз закордонних прямих інвестицій за останні 25 років збільшився майже у 25 разів. Ріст інвестицій із 14 млрд. до 350 млрд. доларі на рік сприяв поглибленню взаємозалежності націй на економічному рівні. Це прискорило залучення великої кількості країн, що розвиваються, а, також, колишніх держав соціалістичного табору в глобальну економіку. На основі цього окремі дослідники явища глобалізації вважають мультинаціоналізацію світу «концептуальним еквівалентом прямих закордонних інвестицій». Говорячи про інвестиційну структуру глобалізації, увагу слід звернути на так звані транснаціональні корпорації (ТНК). На даний час на міжнародній економічній арені функціонує понад 40 тисяч ТНК та 250 тисяч їх зарубіжних філіалів. У їхньому складі працює біля 150 мільйонів чоловік, тобто, кожен п'ятий працюючий на нашій планеті. Частина транснаціональних корпорацій у світовому валовому внутрішньому продукті ще в середині 1960-х років становила 17%. Уже в 1995 році цей показник склав 30%, що майже вдвічі більше. ТНК контролюють 75% міжнародної торгівлі та третину виробничих фондів світу. До всього цього додається ефект від розвитку інформаційних технологій. Протягом останніх двадцяти років глобальні комп'ютерні, телевізійні, телефонні та інші мережі збільшили свої інформаційні можливості більш як у мільйон разів. У наші дні комп'ютерні потужності подвоюються кожні 18 місяців [1].

Не зменшуючи значення виробничих, торгових і фінансових зв'язків у глобалізації світового господарства, слід зробити наголос на тому, що саме швидкий прогрес у галузі транспортних, комунікаційних та інформаційних

технологій сприяв градації глобального світового процесу. Більша частина з зазначених економічних складових суттєво збільшилась у абсолютних вимірах. Але, якщо говорити про їх відносні розміри, то бачимо, що ці економічні елементи залишились на рівні початку двадцятого століття. Наприклад, відношення міжнародної торгівлі та міжнародного виробництва із 1913 до 1993 року зросло менше ніж на 2% (12,9% у 1913 році та 14,3% у 1993 р.). Інвестиції та ВВП у країнах із розвинутою економікою у 1913 році складало 3%, а у 1990 – 4%. Частка експорту в світовому обсязі виробництва складала 9% у 1913 р., у 1950 році вона знизилась до 7% та піднялась до 11% у 1973 р. і досягла 14% лише всередині 1990-х років. Саме через це до явищ, які дійсно виникли після інтенсифікації глобальних процесів наприкінці двадцятого століття, та зробили значний вплив на формування сучасного світового порядку, відносяться інформатизація та комп'ютеризація суспільного та економічного життя [1].

Головними ознаками, виокремлення яких є ключем до визначення сутності глобалізації економіки є:

- взаємопроникнення національних економік та посилення їхньої взаємозалежності;
- інтернаціоналізація світового господарства, що відбувається під переважаючим впливом поглиблення міжнародного поділу праці;
- зниження можливостей окремих національних держав формувати незалежну економічну політику;
- збільшення обмінних масштабів та їхня інтенсифікація;
- виділення єдиного комплексу зв'язків та становлення нової конфігурації світової економіки;
- стандартизація економіки світу щодо ціннісних орієнтирів, принципів функціонування, що відбувається під впливом товарного обміну, руху робочої сили, обміну капіталом тощо [9,6].

Акцентуючи увагу на економічній стороні глобалізації, ми можемо говорити про трансформацію економічних моделей, перехід суспільства до «нової економіки», що базується на інформації та знаннях.

Різноманітні міжнародні організації, такі як Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і т.д. особливо активно розпочали досліджувати суспільство та економіку, що тяжіють до посилення та закріплення ролі знань у їхній структурі. Таке зацікавлення інформаційною стороною соціально-економічного життя світу розпочалося із 1996 року. Із цього періоду відбувається дедалі більше співставлення інформації та знань із факторами міжнародної конкурентоспроможності країн. Найбільш характерне визначення, що пов'язане з мотивацією та ефективністю використання знань: економіка на базі знань – це економіка, що заохочує організації та людей пізнавати, створювати, розповсюджувати та використовувати знання більш ефективно для інтенсивного економічного та соціального розвитку[17,91].

Сьогодні саме інтелект розглядається як основний ресурс, чинник розвитку господарства на фоні глобальної економіки. Саме спрямування економіки та суспільства в цілому на прагматичне поєднання наукової та дослідницької діяльності, освіти, бізнесу та людських ресурсів дає можливість стабільному економічному зростанню [10;208]. В основі такого спрямування лежить єдина мета – підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, що відбувається в результаті технологічного розвитку економіки. Базисом стабільного зростання у суспільстві та економіці, що базується на знаннях, є інновації, тобто, нові продукти, послуги та технологічні процеси. У свою чергу для інновацій потрібні професійні навички, можливості постійного обміну знаннями між виробниками, підприємцями, дослідними інститутами та університетами [17,92].

Конкуренція, що зростає за рахунок впровадження досягнень у галузях науки та технологій, сприяє прискоренню виробництва, генеруванню нових

ідей стосовно продуктів і послуг, формуванню знань щодо ефективного функціонування ринків капіталу та технологій. Галузі, що акумулюють більшу кількість знань та дають більшу економічну віддачу в умовах глобальної інформаційної економіки, отримують переваги у економічній структурі господарства. Якщо до середини двадцятого століття диференціація країн за рівнем їхнього розвитку не залежала такою мірою від рівня використання знань (нових технологій, інновацій, освітнього рівня та комп'ютерної грамотності працюючих), то сьогодні не тільки країни, що розвиваються, а й перехідні економіки можуть залишитися на узбіччі глобалізаційних процесів без врахування у своїх стратегіях розвитку надбань найбільш успішних та динамічних економік, що базуються на знаннях [6;19].

Ми бачимо, що рівень конкурентоспроможності таких держав як США, Фінляндія, Швеція та Німеччина постійно підвищується. Росія, Україна та навіть Польща навпаки втрачають свої позиції на арені міжнародної економічної конкурентоспроможності. Відповідно збільшується розрив за рівнем ВВП на душу населення. За останні роки розрив за показником валового внутрішнього продукту суттєво збільшився навіть між країнами, що лідирують у впровадженні економіки знань (додаток 3). Так, розрив між США та ЄС зріс з 4 тис. дол. США у 1980 р. до 11 тис. дол. США у 2000 р. не в останню чергу завдяки тому, що США раніше почали турбуватися про конкурентоспроможність економіки (додаток 4) [17,89].

Розглянувши економічний аспект глобалізації, ми не можемо не звернути увагу на соціокультурний її характер. Зокрема гостро постає проблема культурної ідентичності в умовах глобалізації. Про проблематизацію ідентичності на тлі процесу глобалізації зауважує чимало філософів. Вони зіставляють це із руйнуванням ієрархічної будови суспільства. Ч. Тейлор, наприклад, підкреслює, що сьогодні ідентичність не є самозрозумілою, як це було в попередні епохи, вона не дається «а priori». Причиною цього є становище культури постмодерну, що характеризується реконструкцією та децентралізацією [24,5].

Вважаючись незмінною умовою людської діяльності від кінця двадцятого століття, глобалізація представляє низку негативних для ідентичності людини наслідків. Своєрідний «шок» у культурі сучасності дехто із дослідників соціальних аспектів глобалізації приписує перебігу швидких змін. До одного із проявів цього «шоку» ми можемо віднести збільшення спроб самоідентифікації закритого та замкненого у собі національного та державного простору. При цьому культурну ідентичність часто співвідносять із національною: «Ключовим фактором культурної ідентичності є національна ідентичність... більшість людей в сучасному світі соціалізовані та піддані пропаганді, аби вони піддавалися національній культурній ідентичності». У результаті цього, нація в умовах глобалізму потрапляє у ситуацію транснаціональності, а культура набирає ознак полікультурності. А відтак, це ставить проблему культурної ідентичності на одне з перших місць серед речей, які викликають у сучасної людини занепокоєння.

Сучасна культурна ситуація проявляється через певні суперечності – швидкість протікання процесів глобалізації та становлення суспільства постіндустріального зразка поєднується із піднесенням національних культур та усвідомленням феномену локальності цивілізацій: «Процеси глобалізації здійснюють суперечливий вплив на динаміку локальних цивілізацій. З одного боку, формується глобальний соціокультурний простір, який посилює взаємозв'язок країн і цивілізацій у цій сфері, їх взаємний вплив, взаємне проникнення і переплетіння, особливо у зв'язку з міграціями, які посилилися. З іншого боку, розвивається процес цивілізаційної самосвідомості, підкреслення самобутності культур, протистояння релігій». Подібна ситуація в культурі повною мірою впливає на буття людини, функціонування ціннісної системи, орієнтацію смислових культурних орієнтирів. Включення до всього цього технологічного процесу глобалізації, що спостерігається останнім часом, посилює даний вплив і ставить перед людиною нові виклики соціокультурного спрямування [24,8].

Таким чином, ми можемо підсумувати викладене вище, охарактеризувавши глобалізацію як передовий соціально-економічний процес у сьогоднішньому світі. По-перше, глобалізація – це складне системне явище, розвиток якого залежить від культурних, політичних, соціальних, економічних і інших вимірів функціонування соціуму на даному етапі розвитку людства. Виділення економічної глобалізації як основи протікання глобалізаційних процесів підкреслює провідну роль економіки у формуванні сучасного суспільства, базою розвитку якого є знання. По-друге різні підходи щодо визначення сутності глобалізації ставлять перед нами проблему двоякості даного феномену: позитивний вплив глобальних зрушень переплітається із негативними наслідками надмірного зближення народів на економічному, політичному, культурному та інших рівнях.

Розділ 2. Національна економіка у глобальному економічному середовищі

У руслі глобалізації світового господарства постає проблема створення системи керування економічними процесами у планетарному масштабі. При цьому роль та місце національних економік, що діють всередині такого глобального економічного середовища, розглядається з двох досить суперечливих напрямів: перший означає розширення та розвиток господарських економічних зв'язків, в основу чого лягає інтернаціоналізація національних економік та формування єдиного інтегрованого економічного простору, другий має в основі концепцію незалежності національних економік, збереження самостійності господарства держави у глобалізованому світовому середовищі [8].

При цьому дослідження доводять, що ефект від глобальних економічних та політичних перетворень кінця двадцятого століття не однаково вплинули на розвиток національних економік держав, що мають різний рівень економічного потенціалу. Так економіки розвинутих держав зміцнили свої позиції у міжнародному поділі праці, полегшили доступ до ресурсного потенціалу планети, що дало можливість суттєво розширити ринки збуту продукції та послуг. Разом із тим, країни із постсоціалістичним минулим стикнулися із низкою факторів, що стали на заваді швидкому економічному зростанню. На увазі мається інфляція та різноманітні кризові зрушення, що вплинули на добробут основної частини населення. У наслідок цього торгові можливості таких держав суттєво зменшилися, що призвело до втрати ними ринків збуту послуг і продукції [8].

Неоднорідність глобальних перетворень у різних регіонах світу яскраво продемонстрував Томас Фрідмен у праці «Лексус і оливкове дерево». У даній роботі порівняно ефект традиційних та новітніх (глобальних) культур, способів виробництва та жаття загалом. Лексус виступає символом високорозвиненої постіндустріальної економіки. «То що ж тоді символізує «Лексус»? Він символізує таке саме глибоке, віковічне людське прагнення –

прагнення добре жити, вдосконалюватися, розвиватися й процвітати, яке виразно виявляється в теперішній системі глобалізації. «Лексус» символізує переможний поступ глобальних ринків, фінансових установ і комп'ютерних технологій, за допомогою яких ми тепер добиваємося дедалі вищого рівня життя.» – пише автор. У той же час оливкове дерево ілюструє аграрно-індустріальний напрямок розвитку країн третього світу, змальовує традиціоналізм та замкненість як культур, так і економік таких країн [8].

При цьому у глобальному світовому просторі національні економіки, що характеризуються Лексусом та оливковим деревом, перебувають у протиставленні. У повідомленні «Вашингтон Пост» від серпня 1999 року говориться про те, що Філіп Фолліо, мер невеличкого містечка Сен-П'єр-де-Тривізі, що знаходиться на південному заході Франції, ввів стовідсотковий податок на продукцію «Кока-коли», що стало відповіддю на затвердження надвисокого мита на сирну продукцію цього регіону [23].

Функціонування національної економіки у зрізі глобальних світових відносин найбільшою мірою відображається через міжнародну торгівлю. Сьогодні світову торгівлю визначають як найактивнішу форму міжнародних економічних відносин. Зростання міжнародної торгівлі відбувається в результаті поглиблення процесу міжнародного територіального поділу праці, що особливо інтенсифікувався у другій половині двадцятого століття. Це ілюструє той факт, що за 40 років до Другої світової війни величина міжнародної торгівлі зросла лише у 2 рази, а за 50 післявоєнних років – у 30 разів. Сьогодні така тенденція щодо росту міжнародних торгових відносин зберігається [13].

З метою регулювання та стимулювання світової торгівлі у другій половині двадцятого століття було створено світову систему регулювання торгівлі, в основі якої лежить Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Дана угода набула чинності в 1948 році. ГАТТ лягла в основу Світової організації торгівлі (СОТ), що була заснована в 1995 році. Головною метою СОТ є забезпечення ліберальних засад розвитку міжнародної торгівлі та

встановлення вільного доступу до національних ринків та джерел сировини [15;78].

Міжнародна торгівля лежить в основі конкуренції між національними економіками. В сучасних глобальних умовах вільного доступу до ресурсної бази світу відбувається вирівнювання умов конкуренції. Саме тому стає все більш складною проблема нарощування та збереження конкурентних переваг, що призводить до загострення боротьби за ринки збуту товарів і послуг. «Найбільш важливі джерела національної переваги доводиться активно вишукувати й використати на відміну від факторних витрат, які досягаються просто самим веденням діяльності в даній країні», – говорить економіст М. Портер, що є автором теорії конкуренції [15;78]. Суть теорії Портера полягає в тому, що на світовому ринку функціонують не країни, а окремі фірми. На рівні окремого підприємства глобалізація визначається величиною розширення географії надходження своїх доходів, а також, масштабами та пропорціями розподілення активів у різних країнах [16].

При цьому держава має значну роль у підтримці конкурентних переваг країни. З цією метою держава координує та стимулює діяльність суб'єктів, що функціонують на ринку та створює відповідні умови.

На думку Портера, складовими конкурентоспроможності країни в міжнародному обміні є факторні умови, попит, стан обслуговуючих і близьких галузей та стратегія фірми в певній конкурентній ситуації. До факторних умов дослідник відніс рівень розвитку технологій і науки, кількість робочої сили, обсяг капіталу, розвиток інфраструктури та інформацію [19;20]. Взаємодія та взаємозв'язок перерахованих вище параметрів визначає конкурентоздатність країни та називається детермінантом конкурентних переваг. Даний детермінант М. Портер зобразив у вигляді «національного ромба» конкурентних переваг (додаток 5). Зазначимо, що держава має можливість впливу на всі елементи, включені до вище згаданого ромба [15;79].

Сутність ролі конкурентних переваг полягає у тому, що пріоритетного значення у національній економіці набувають знання, що тягне за собою необхідність трансформації технологічного та інформаційного рівнів розвитку національного господарства, впровадження нових методів підготовки кадрів та керування виробництвом. Великого значення набуває розробка стратегії ефективного розвитку національних підприємств, а також, державний вплив на об'єм, динаміку та структуру виробничого та споживчого попиту.

Міжнародна конкуренція призводить до виникнення суперечностей між національними економіками різних держав. Нам відомі випадки торгових суперечностей з приводу постачання м'ясних продуктів із Сполучених Штатів Америки до Європи та навпаки. Також, фактом залишається те, що США обклали стовідсотковим митом низку товарів, які мали європейське походження. До них відносяться сир рокфор, соки, шоколад і т.д. Такі дії значно звузили можливості експорту у регіоні [8]. Така боротьба за розподіл та перерозподіл економічного простору світу та дія глобальних чинників на функціонування національних економік спричинили виникнення трьох економічних центрів світу: США, Європейський Союз, Східно-Азіатські альянси. Наголосимо на тому, що провідне місце в останньому економічному центрі належить Японії [22;25].

Такі зрушення у сфері міжнародної торгівлі, що потягли за собою трансформацію конкурентоспроможності національних економік, змусили уряди держав шукати нові підходи до вирішення проблеми державного управління внутрішнім економічним простором. Вчений Д. Кеттл заявив, що починаючи з 80-их років минулого століття розпочався глобальний рух реформування сфери державного управління [19].

У рамках такого руху виникли нові теоретико-методологічні підходи щодо державного управління, зокрема теорія суспільно-політичних мереж та концепція нового державного менеджменту. В основі концепції державного

менеджменту лежить ринкова модель регулювання національної економіки. Головні шляхи змін у руслі даної моделі зводяться до наступного:

- орієнтація на наслідки при ухваленні управлінських державних рішень. На увазі мається результативність, рентабельність та ефективність;
- децентралізація сфери державного управління та затвердження принципу супсидіарності, який полягає у максимальному наближенні центрів прийняття рішень відносно розподілу ресурсної бази та надання послуг для споживачів;
- зосередження на відношенні влади та відповідальності;
- зменшення кола управлінського контролю та прозорість державного сектора [19].

Концепція суспільно-політичних мереж відштовхується від тієї ж основної ідеї, що і новий державний менеджмент: сучасній державі не вдається забезпечити задоволення суспільних потреб. Але якщо державний менеджмент у пошуках нових управлінських підходів спирається на засади ринкової економіки, то теорія суспільно-політичних мереж виходить із моделі управління публічними справами, що відкриває адміністративні структури не лише перед асоціаціями приватного бізнесу, а й для акторів громадянського суспільства в цілому. Для характеристики та аналізу складних структурних відносин між різними суб'єктами політичної сфери концепція мереж як ключове вводить поняття «суспільно-політична мережа» – сукупність інтегрованих державних та недержавних утворень у різних сферах суспільного життя, учасники яких взаємодіють між собою на підставі спільного інтересу, ресурсної залежності, горизонтальних формальних та неформальних відносин. «На заміну вертикальним ієрархіям приходять горизонтальні зв'язки, що встановлюються за власним вибором і бажанням. Глобалізований світ – суспільство глобальних мереж, що постійно змінюють свою конфігурацію...». Домінуючою політичною формою інформаційної епохи стає мережева держава [19].

Отже, як бачимо із сказаного вище, глобалізація має значний вплив на національну економіку. У першу чергу цей вплив прослідковується у конкуренції країн на міжнародному торговому ринку. Зміна конкурентоспроможності національних економік призводить до різноманітних процесів, як позитивних, так і негативних, всередині національного господарства, що змушує підприємців та уряди країн шукати нові підходи до організації економіки.

2.1. Позитивний аспект впливу глобалізації на національну економіку

Вище ми розглянули, як процеси глобалізації тією чи іншою мірою дотикаються до національних економік. З огляду на це ми можемо говорити, що вплив глобалізації на національне господарство має двоякий характер: з одного боку глобалізація несе позитивні наслідки для економік країн, з іншого – негативні.

Сьогодні не існує одностайних поглядів на позитивні аспекти глобалізації. Це пояснюється, в першу чергу, різним ступенем розвитку національних економік різних країн. У результаті цього процеси, які є позитивними для функціонування національного господарства високорозвинених країн в умовах глобалізації, можуть згубно впливати на економіки країн, що розвиваються.

Для розвинутих економік позитивний вплив глобалізації проявляється у зростанні обсягів зовнішньої торгівлі в результаті поглиблення спеціалізації країн. Оскільки національні корпорації промислово розвинених країн володіють сучасними технологіями та ефективним менеджментом, лібералізація торгівлі сприяє розширенню ринків збуту і, як наслідок, обсягів зовнішньої торгівлі країн. До цього додається експансія національного капіталу на закордонні ринки. Ринки капіталу розвинених країн, як правило, характеризуються надлишком капіталу та низькою дохідністю його використання в той час, коли в менш розвинених країнах спостерігається

дефіцит капіталу та, відповідно, висока дохідність його використання. Лібералізація інвестиційних режимів, що супроводжує процеси глобалізації, дає можливості для національного капіталу промислово розвинених країн розширити сфери діяльності за рахунок інших країн і підвищити ефективність його використання [14;47].

Такі процеси супроводжуються доступом до ресурсів інших країн. Лібералізація ринків ресурсів, що супроводжує процеси глобалізації, дає змогу ТНК промислово розвинених країн отримати доступ до більш дешевих та більш дефіцитних ресурсів, насамперед природних, людських, науково-технічних та інших. Експансія транснаціональних корпорацій посилилася у 90-ті роки минулого століття. Це спричинено різноманітними факторами:

По-перше, ТНК зуміли відкрити для себе деякі нові регіони: з розпадом Радянського Союзу і зміною політичних курсів та зовнішньої політики колишніх соціалістичних країн система світового ринку розповсюдилася на значні території.

По-друге, швидкими темпами зростала глобалізація фінансового сектора, що сприяло інтеграції фінансових ринків окремих країн. Виникли величезні транснаціональні фінансові конгломерати. Глобальні фінансові потоки стали визначальним чинником міжнародних економічних відносин.

По-третє, процеси приватизації та комерціалізації відкрили нові ринки та галузі, які раніше були недоступні або ж доступні з істотними обмеженнями [20].

До головних позитивних наслідків діяльності ТНК, що напрацьовані ними спільно разом з державою, громадськими інститутами та міжнародними організаціями можна віднести забезпечення в провідних індустріально розвинутих країнах гарантованого прийняттого мінімального рівня якості життя практично для всього населення таких країн, розробку демократичних норм управління на державному та міжнародному рівнях, які стали орієнтиром для всіх держав світу. Протягом ХХ ст. ТНК безпосередньо і опосередковано брали участь у створенні технологій

автомобільного будування, авіабудування, ракетній, космічній та ядерній технологіях, що докорінно змінило не тільки баланс та розстановку сил у всьому світі, але й економічну структуру світового господарства [20].

Позитивні сторони протікання глобалізації у світі не оминули і менш розвинутих країн. Для них це проявляється у зростанні ринків збуту продукції національних підприємств. Хоча це переважно сировинні ресурси та напівфабрикати, однак це дає змогу в результаті спеціалізації збільшити доходи місцевих підприємств. Також, відбувається залучення інвестицій. Менш розвинені країни в основному характеризуються дефіцитом інвестиційних ресурсів. Глобалізація сприяє залученню прямих іноземних інвестицій і, як наслідок, збільшенню обсягів національного виробництва, кількості робочих місць, податкових надходжень. Відбувається залучення економік таких країн до новітніх технологій. Характерною особливістю країн, що розвиваються, є низький науково-технічний рівень їх розвитку. Вкладання прямих іноземних інвестицій сприяє інтеграції цих країн до сучасних науково-технічних розробок, якими володіють ТНК. Це супроводжується доступом до дефіцитних ресурсів із інших країн. Глобалізація сприяє більш рівномірному розподілу ресурсів у межах світового господарства та кращому забезпеченню дефіцитними ресурсами та капітальними товарами за рахунок їх імпорту з інших країн. Зростання ж конкуренції сприяє підвищенню ефективності національних виробників, покращенню якості товарів та послуг, розширенню асортименту, зниженню цін на продукцію [14;48].

Говорячи про функціонування економіки у глобальному середовищі не можна не зупинитися на впливі глобальних перетворень на домашні господарства країни.

Домашні господарства є суб'єктом світової економічної системи, беруть участь в усіх сферах світової економіки. Процеси глобалізації дозволили для них брати участь у створенні й торгівлі товарами та

послугами, формуванні й вкладанні фінансових ресурсів, реалізації інтелектуальної власності за межами своєї держави (додаток 6) [5;40].

Глобалізація та інтеграція світової економіки дозволяє домашнім господарствам створити бізнес щодо здійснення торгівлі зарубіжними товарами й отримувати від цього підприємницький прибуток. Є можливість розширювати та удосконалювати бізнес за рахунок виходу на міжнародний ринок.

Глобалізація володіє, також, значними резервами підвищення ефективності виробництва завдяки поглибленню поділу праці, збільшенню економіки за рахунок масштабу та зниження витрат.

Економія на масштабах виробництва потенційно може привести до скорочення витрат і зниження цін, і відповідно, до стійкого економічного розвитку. Глобалізація може спричинити зростання продуктивності праці у результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні та поширення передових технологій, а також, конкурентного тиску на користь постійного впровадження інновацій у світовому масштабі [18].

У цілому переваги глобалізації дозволяють покращити своє становище усім партнерам світових економічних відносин. Кінцевим результатом глобалізації повинне стати загальне покращення добробуту у світі, що досягається за рахунок розвитку національних економік у руслі глобалізації.

2.2. Проблеми у національній економіці, викликані глобалізацією

Разом із перевагами ефект глобалізації приносить національним економікам низку проблем. Як уже зазначалося вище, форми та наслідки впливу глобалізаційних процесів значно відрізняються за різними групами країн. Одна із основних проблем пов'язана із питанням, хто виграє від глобалізації. Фактично основну частину переваг отримують багаті країни та індивіди. За останні 25 років розрив у рівнях доходів між країнами та групами населення не тільки не скоротився, а навпаки, зріс. Нерівність у заробітній платі та доходах збільшилася майже в усіх країнах. У більшості

держав частка прибутку в доході є вищою, а заробітної плати – нижчою, ніж на початку 80-х років минулого століття. Безробіття в промислово розвинутих країнах (крім США) залишається високим [18].

Ми можемо говорити, що негативні наслідки глобалізації – це результат сучасного бурхливого розвитку та невідповідності суспільства до її регулювання. Викликана ринковими силами, сама по собі вона не забезпечує ні справедливості, ні соціального прогресу, ні усунування нерівності і вимагає великої відповідальності як від національних урядів, так і від міжнародних інститутів щодо відвернення негативних наслідків.

Розгляд негативних наслідків глобалізації, як і її позитивних аспектів, на нашу думку, варто проводити на основі диференціації національних економік за рівнем їхнього розвитку.

Так у розвинутих країнах спостерігається зменшення податкових надходжень та рівня керованості фінансовим сектором. Транснаціональні компанії, активно використовуючи офшорні зони, цілком легально мінімізують рівень оподаткування, акумулюючи фінансові ресурси в податкових гаванях. Високий рівень ліквідності та прозорості фінансових ринків сприяє швидкому перетіканню капіталу під впливом спекулятивних очікувань, що негативним чином може відобразитися на фінансовій системі тієї чи іншої держави. Сюди ж додається поширення тероризму та транснаціональної злочинності, що підриває національну безпеку розвинутих держав, чому сприяють відкритість ринків та інтенсифікація міграційних процесів [14;47].

У той же час мало розвинуті національні економіки стикаються із банкрутством окремих неконкурентоспроможних виробників і навіть галузей промисловості в результаті високого рівня спрацювання основних фондів, низького науково-технічного потенціалу, неефективного менеджменту і, як наслідок, зростанням безробіття, соціальної напруги та податкових надходжень. Також, спостерігається високий рівень залежності економіки

країни від зовнішньоекономічної кон'юнктури та неспроможність уряду ефективно впливати на динаміку макроекономічних показників [14;48].

Відбувається вилучення ресурсів із країни. В результаті використання механізмів трансфертного ціноутворення ТНК вилучають із приймаючих країн природні ресурси за заниженими цінами. Такому вилученню підлягають інтелектуальні та фінансові ресурси менш розвинених країн.

До негативних наслідків посилення ролі ТНК у світі слід віднести і неспроможність досягати своїх цілей, не залучаючи військовий потенціал. Економічне підґрунтя присутнє як в обох світових війнах, так і у всіх локальних конфліктах. Слід відзначити, що така практика вже перенесена у XXI сторіччя. Свідченням цього є невдача з сорокарічною багатокомпонентною програмою допомоги розвитку, яка спрямована на створення «золотого мільярда» споживачів, користувачів та замовників, наслідком якої стали неконтрольоване зростання бідності, зубожіння та не прогнозована соціальна напруга навіть у розвинених країнах світу [20].

Варто додати, що глобалізація створює небезпеку поширення гіперінфляції. Лібералізація капітальних статей платіжних балансів створила передумови для міграції усім світом короткострокового спекулятивного капіталу (іноземних депозитів у комерційних банках, вкладень іноземного капіталу в державні цінні папери і акції). Вільна міграція світом капіталу дестабілізує національну економіку. Спекулянти можуть підірвати стабільність національних валют, примушуючи уряди вживати дорогих заходів. Більшість держав, за виключенням індустриально розвинутих, безсилі при коливаннях валютних курсів і рухів капіталів, бо не володіють необхідним досвідом і інструментами економічної політики. Спрощується здійснення та розповсюдження шахрайських операцій у глобальному масштабі. Досягнення глобалізації відкривають нові можливості для кримінальних груп, відмивання «брудних грошей», підпільної економіки, торгівлі наркотиками тощо [18].

У глобалізованій світовій економіці залишається все менше місця для національних економічних автономій, тобто національні уряди поступово втрачають контроль над господарським розвитком країни. Це насамперед зумовлено:

- зменшенням ефективності основного інструменту економічної політики уряду, тобто, фіскальної політики;
- послабленням впливу монетарної політики, оскільки регулювання процентних ставок може спонукати масовий відплив фінансового капіталу з країни і в результаті спричинити фінансову кризу в країні;
- високим рівнем залежності динаміки національних макроекономічних показників від стану зовнішньоекономічної кон'юнктури, на яку уряд не в змозі впливати.

Тобто, глобалізація економіки призводить до неможливості ефективного регулювання ринку й процесів відтворення в країні на національному рівні у відриві від міжнародної економічної кон'юнктури. Це вимагає розробки механізмів координації економічної політики різних країн та створення наднаціональних інститутів регулювання у формі міжнародних організацій. Тобто, глобалізація призводить до перенесення частини функцій та повноважень держави на наднаціональний рівень.

Ще одним негативним ефектом глобалізації є трудова міграція. Проблеми, пов'язані з трудовою міграцією відображаються у зростанні рівня безробіття, що тягне за собою зменшення доходів сімей. Сюди додається те, що нелегальна міграція не сприяє збільшенню доходів. Разом із цим, із країни з виїжджають найбільш мобільні та активні громадяни, які могли б істотно підвищити ефективність національного господарства [5;42].

Отже, ми встановили, що негативний аспект глобалізації має місце у національній економіці. При цьому його рівень залежить від розвитку національного господарства. Країни із розвинутою економікою відчують

меншою мірою негативну сторону глобалізації, в той час як мало розвинуті держави переживають кризові явища, пов'язані з глобалізацією.

Розділ 3. Українська економіка в умовах глобалізації: проблеми та перспективи розвитку

Швидкоплинне нарощення глобалізації співпало у часі із становленням незалежної української держави. Тому, одним із найважливіших питань у дослідженні впливу глобалізації на національну економіку є визначення проблем та перспектив розвитку України у глобальному світовому середовищі.

Сьогодні в розвитку України як незалежної держави одним із пріоритетних напрямків соціального розвитку є входження у світову спільноту повноправним її членом на принципах рівноправності та взаємної вигоди, для того щоб отримати додаткові імпульси економічного зростання, збільшити ефективність та конкурентоздатність національної економіки і головне – підвищити рівень життя населення [9;12].

За рейтингами міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоспроможності посідає одне з останніх місць. Курс уряду на лібералізацію зовнішніх відносин не виправдав покладених на нього надій і не реалізував конкурентні переваги нашої держави. Доцільність лібералізації зовнішньоекономічних відносин мала б бути досліджена на перших етапах відкриття кордонів, оскільки далеко не однакові умови та розбіжності обумовлювали суттєву різницю між економічними системами України від високорозвинених країн. Показники розвитку української економіки порівняно із найбільшими торговельними партнерами свідчать про недоречність беззастережного відкриття кордонів. Так, за даними Світового банку, ВВП на душу населення в Україні є одним з найнижчих у світі (вона посідає 135 місце). Виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що говорить досить низький ВВП на душу населення [4;30].

Такий досить тяжкий стан економіки є результатом дії цілої низки факторів, найголовніші з них такі: майже повна зношеність обладнання в усіх галузях економіки, нераціональна сировинна й напівфабрикатна структура

промисловості країни, тяжкі наслідки Чорнобильської катастрофи, психологічна неготовність певних груп населення до умов життя в іншій економічній системі. Але найголовніший чинник – це якість здійснення трансформаційних перетворень у країні. Після тривалого падіння макроекономічних показників Україна тільки у 2000 р. почала виходити з кризового стану [12;193].

Це пояснюється характерною особливістю країн, що переходять до сучасної ринкової економіки, яку вони успадкували від командно-адміністративної системи. Вона полягає у деформованому розвитку їх промисловості, диспропорції у співвідношенні виробництва засобів виробництва й товарів широкого вжитку. Це призвело не тільки до неузгодженості окремих секторів економіки, але й до фактичної стагнації таких галузей, як сільське господарство, легка та харчова промисловість, значного відставання науково-технічного розвитку від рівня передових країн світу.

Слід зауважити, що перехідні країни не є однорідними. Серед них вирізняються три групи держав із різними можливостями участі у глобальних процесах [12;192].

У першу групу входять Латвія, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія, де склалися сприятливі умови для швидкого завершення перехідного етапу. Незважаючи на суперечності та труднощі перехідного періоду, у цих країнах з 1994р. почалось економічне зростання. В Естонії, Литві падіння економіки припинилося у 1995р.

Друга група країн із перехідною економікою представлена балканськими державами, які не мали розвинутої промисловості. Проте балканські країни в умовах командно-адміністративні системи у значних масштабах зберегли приватний сектор. Ця обставина значно прискорила процес ринкових перетворень і час виходу з економічної кризи. Перехід до зростання ВВП у них починається з 1998 у Румунії – з 1999 р.

До третьої групи перехідних країн увійшли республіки колишнього СРСР за винятком країн Прибалтики. Сюди ж відноситься і Україна [12;192].

За розвитком зовнішньоекономічних зв'язків Україна поступається навіть країнам другої групи. Згідно з доповіддю «Україна ЄС: на шляху чотирьох свобод», підготовленою консультативною компанією АНТ Consulting Group, інтеграційний потенціал України обмежується певними факторами. Перешкодою для членства в ЄС є різні рівні економічного розвитку України та європейських країн. Рівень життя українців становить 15% від середнього показника по ЄС. Крім того, мізерною є частка України в зовнішній торгівлі – усього 0,4%. З більшістю країн торговельні відносини є незначними. Прямих іноземних інвестицій на душу населення припадає лише два відсотки від середнього рівня по ЄС [12;193].

Все ж таки підкреслимо, що незважаючи ні на що, до розпаду СРСР Україна була потужною аграрно-індустріальною державою (перші місця у Європі за ключовими показниками сільськогосподарського та промислового виробництва, культурного та наукового надбань) [7;14]. Усе це послужило аргументом для невиправданого висновку економістів та тодішніх політиків про те, що після розпаду СРСР, як тоталітарної країни, перспективи подальшого розвитку Україну будуть сприятливими поза межами колись єдиного народногосподарського комплексу. Однак після проголошення незалежності, внаслідок розпаду глибоко законсервованих зв'язків у промисловості та сільському господарстві на рівні єдиної структури, відбулося практично повне знищення виробничого потенціалу України з непередбачуваними наслідками, яке потім переросло в системну кризу і зачепило усі найважливіші сфери життєдіяльності суспільства – економічну, соціальну, політичну, демографічну, ідеологічну, правову, духовну, культурну. Одночасно ця криза дала можливість побачити нездатність «нової» еліти українського суспільства, основу якої склала колишня компартійно-господарська верхівка, створити якісно нові умови для

вирішення складних системних задач, які пов'язувалися з реформування економіки в умовах глобалізації [9;13].

Як нам відомо, у фундаменті розвитку національних економік в умовах глобального світового ринку лежать інновації. Однак Україна ще не сформувала новий шлях розвитку, заснований на інноваціях і ефективному використанні інтелектуальної власності. Частка промислових підприємств, на яких впроваджуються інновації, становить 10 %, тоді як у розвинутих країнах нормою вважається 60–80 %. У зв'язку з цим необхідно підсилити роль держави в регулюванні інноваційної діяльності, а саме: стимулювати створення необхідних умов для формування і розвитку середовища генерації знань, реалізації повного інноваційного циклу, а також налагодження каналів для дифузії інновацій. В умовах обмеженості всіх видів ресурсів і при постійній загрозі випередження зі сторони конкурентів все більш істотну роль відіграє можливість своєчасного адекватного визначення перспективності тих чи інших наукових досліджень і моделювання процесу впровадження результатів науково-дослідної діяльності в українську економіку з урахуванням динамічних змін глобального світу [21;99].

Отже, ми можемо говорити, що для України необхідно вирішити першочергові задачі щодо формування чіткої, здійсненої, реалістичної інноваційної стратегії із чіткими етапами та оціночними критеріями дієвої національної інноваційної системи [2;30]. Зарубіжний досвід свідчить, що інноваційна політика нашої держави повинна будуватися на такій основі:

1. адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності;
2. переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит споживача;
3. створення привабливих умов для творців інновацій, стимулювання інноваційної активності підприємництва;
4. системний підхід в управлінні інноваційним розвитком, інформатизація суспільства;

5. розвиток економіки знань;
6. розвиток людського інтелектуального капіталу;
7. ефективна координація національної інноваційної системи;
8. різке, кратне підвищення інноваційної активності існуючих суб'єктів інноваційної діяльності та динаміка появи нових інноваційних підприємств;
9. дієздатна інноваційна інфраструктура;
10. створення високоінтелектуальних виробництв [9;47].

Ще одним важливим фактором функціонування економіки у глобалізованому економічному середовищі є міжнародні торгівля. 1995р. було створено нову міжнародну організацію – Світову організацію торгівлі (СОТ), головною метою якої є реалізація міжнародної торгівлі, усунення дискримінаційних перешкод на шляху потоків товарів та послуг, вільний доступ до національних ринків і джерел сировини.

Приєднання до СОТ має для України стратегічне значення з точки зору двох важливих факторів: це умова для подальшої інтеграції країни у європейські і світові процеси і структури системного реформування національної економіки згідно з принципами відкритості.

Але існують і мінуси цього процесу. Насамперед – це ризик втрати українськими аграріями до 40% внутрішнього ринку для збуту своєї продукції.

Поглиблення інтеграції національної макросистеми в глобальний економічний простір – вступ України до СОТ та початок переговорів з ЄС про створення зони вільної торгівлі – відкривають перед українським суспільством нові можливості реалізації ресурсного потенціалу в системі міжнародного поділу праці. Внутрішній ринок нашої країни поступово стає частиною глобального ринку. В економічному сенсі — це майже безперешкодне транскордонне перетікання ресурсів, товарів та послуг [22].

Однією із найважливіших для національної економіки формою переливання ресурсів в умовах глобалізації є закордонні інвестиції.

Забезпечення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у світі регулятивних норм є пріоритетною складовою зовнішньоекономічної політики нашої країни, оскільки сучасне становище держави вимагає змін. Іноземні інвестори не довіряють політичній та економічній нестабільності в країні і тому забирають свої капіталовкладення, а це негативно впливає на розвиток виробничої промисловості [11;30].

На нашу думку, позиція, яку зараз підтримує Україна, приведе до збільшення можливостей входження країни до великих міжнародних коопераційних проектів, що в перспективі можуть забезпечити істотне підвищення конкурентоспроможності та розширити можливості більш вільного доступу до зарубіжних ринків за рахунок зменшення тарифних і нетарифних перешкод.

Але для України стратегічно важливою метою має стати стимулювання структурних реформ усередині країни, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності у відкритому ринковому середовищі, що є стратегічно важливою метою.

На жаль, на сьогодні Україна недостатньо залучена до цих процесів, оскільки вона:

- значно відстає від провідних держав світу в галузі інформатизації та розвитку інформаційних технологій;
- перебуває лише на початку формування власних ТНК, конкурентоспроможних на глобальному рівні й здатних до здійснення глобальної стратегії розвитку;
- досить непослідовно запроваджує економічну лібералізацію;
- не звертає належної уваги на координацію своєї зовнішньоекономічної політики з іншими пострадянськими й постсоціалістичними країнами, що розвиваються, це робить політику малогнучкою та послаблює зовнішні позиції загалом [4;31].

Усе ж таки Україна вже зараз має економічні передумови для активізації міжнародних економічних зв'язків. Держава займає велику територію на південному сході Європи, має вихід до Азовського та Чорного морів, розташована на перетині торговельних шляхів: із півночі Європи на південь на азіатський й африканський континенти, в арабський світ, а також із заходу з країн Європейського співтовариства на схід у країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону [12;193].

Маючи територію, площа якої не перевищує 0,4% світової, та населення на рівні 0,8% від загальної кількості населення планети, Україна виробляє майже 5% світової мінеральної сировини та продукції її переробки. У надрах України зосереджено 30% запасів залізних руд, 75% – марганцю, 90% – кристалічного графіту, більша частина світових покладів титану й цирконію. На території України є значні ресурси рідкоземельних металів, що використовуються для виробництва нових матеріалів із наперед заданими властивостями [12;194].

Таким чином, із геополітичної точки зору економічний, технологічний та науковий потенціал України можна порівняти з Росією, Німеччиною, Францією й Великою Британією. Усе це дозволяє нашій державі активно брати участь у міжнародному поділі праці, розвивати світові господарські зв'язки.

Отже, підсумувавши викладене вище, ми можемо говорити, що наша держава вступила у процес глобалізації із невідповідною до цього економікою. Із цього випливає, що пріоритетним завданням для України має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання та всебічної підтримки підприємництва.

Висновки

Отже, у даній роботі ми дослідили сутність процесу глобалізації, визначили позитивну сторону впливу цього процесу на національну економіку та розглянули головні проблеми, з якими стикаються національні господарства, функціонуючи у глобальному світовому середовищі.

Проаналізувавши велику кількість наукових надбань вчених, які працювали у руслі глобалізму, ми з'ясували, що глобалізація – складне системне явище. Це пояснюється тим, що на сучасному етапі розвитку світу глобалізаційні процеси охопили практично кожен сферу людських взаємовідносин. При цьому глобалізація економіки визначається як центральна складова світового інтеграційного процесу.

Ми визначили, що головними рушійними факторами даного процесу є інформатизація суспільства, переливання світового капіталу між національними економіками різних країн, інноваційні тенденції у розвитку виробництва.

Інформатизація сучасного суспільства призвела до виникнення кардинально нового світового явища – інформаційної економіки. Це спричинило перерозподіл сил у зрізі конкурентоспроможності національних господарств на глобальному світовому ринку.

Головну увагу у нашому дослідженні було приділено національній економіці, яка функціонує у глобальному економічному середовищі. Найбільшою мірою таке функціонування простежується у міжнародній торгівлі. При цьому існує диференціація країн за рівнем замученості держав у цей процес. На основі цього будується думка про те, що глобалізація по-різному впливає на стан та розвиток національних економік. Для розвинених країн переважають позитивні наслідки глобалізації. Держави ж з низьким економічним потенціалом стикаються із низкою проблем, які пов'язані із глобальними процесами.

До позитивних наслідків глобалізації ми віднесли розширення ринків збуту товарів та послуг, вливання капіталів у національні економіки, впровадження інвестицій та модернізація економіки тощо.

Разом із тим, переваги від ефекту глобалізації отримали домашні господарства. Вони здобули можливість створення бізнесу стосовно торгівлі товарами та послугами на міжнародному рівні.

Також, ми визначили недоліки глобалізації. Сюди ми віднесли зменшення податкових надходжень, інфляційні процеси, вилучення ресурсної бази із держав і т.д.

Ознакою глобалізації є функціонування ТНК – підприємств, які вийшли на принципово новий рівень діяльності, поглинувши значну частину економічного потенціалу світу. Піднесення транснаціональних корпорацій розпочалося після Другої світової війни та досягло апогею вкінці двадцятого століття.

Окремо ми дослідили стан та перспективи розвитку української національної економіки у зрізі глобальних перетворень. Ми прийшли до висновку, що Україна вступила у хвилю глобалізації із неадаптованою економікою. Це спричинено деформацією економічної структури, що пов'язано із зміною командно-адміністративного порядку на ринковий.

Незважаючи на значний ресурсний потенціал, Україна сьогодні переживає кризовий стан:

- спостерігається відставання від провідних країн світу у руслі інформатизації;
- перебуває лише на початку формування власних транснаціональних корпорацій;
- здійснює непослідовну лібералізацію економіки.

Для того, щоб закріпити свої позиції на міжнародній економічній арені Україні необхідно здійснити ряд заходів. По-перше, створити привабливі умови для зарубіжних інвесторів, по-друге, адаптувати економічну систему

до тенденцій глобалізму, по-третє, стимулювати розвиток людського капіталу та інформатизацію виробництва.

Список використаних джерел

1. Арсеєнко А. Г. Глобалізація: основний зміст та соціально-економічні й політичні наслідки напередодні 21 ст. [Електронний ресурс] / А. Г. Арсеєнко. – Режим доступу: <http://politonomia.org.ua/page/hlobalizatsiia-osnovnyi-zmist-ta-sotsialno-ekonomichni-i-politychni-naslidky-naperedodni-21-st691.html>. – 2005.
2. Бердар М. Вплив глобалізації на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва [Текст] / М. Бердар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – С. 28 – 32.
3. Білоус О. Г. Економічна система глобалізму [Текст] / О. Г. Білоус. – К. : КНЕУ, 2003. – 100 с.
4. Ботвіна Н. О. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на економічну безпеку України [Текст] / Н. О. Ботвіна // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль. : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 16. – № 1. – С. 28-33.
5. Ворошило В. В. Глобалізація економіки та її вплив на фінанси домашніх господарств [Текст] / В. В. Ворошило // Науковий вісник: фінанси, банки. Інвестиції. – 2012. – № 5. – С. 40 – 45.
6. Гончар А. М. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації: сутність та ключові фактори [Текст] / А. М. Гончар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 15. – С. 18 – 21.
7. Давидович І. Є, Бакалюк О. Й. Роль і місце України у процесах глобалізації світової економіки [Текст] / І. Є. Давидович, О. Й. Бакалюк // Стратегія розвитку України в умовах глобальної інтеграції. – Сімферополь. : КІБ, 2013. – С. 12 – 16.
8. Долішній М, Козоріз М. Національна економіка в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / М. Долішній, М. Козоріз. – Режим

доступу: <chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://dspace.nbuu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/71163/06-Dolishniy.pdf?sequence=1>. – 2002.

9. Жадан О. В. Феномен глобалізації як соціально-економічна проблема [Електронний ресурс] / О. В. Жадан. – Режим доступу: <chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/4/02.pdf>. – 11 с.

10. Квасній Л. Г. Розвиток економіки знань як безперервний процес інвестування у людський капітал [Текст] / Л. Г. Квасній, О. Я. Щербан. – Львів. : Національний університет «Львівська політехніка», 2013. – С. 206 – 211.

11. Корнух О. В. Взаємозв'язок інноваційного розвитку країни із інноваційним розвитком підприємства [Текст] / О. В. Корнух // Стратегія розвитку України в умовах глобальної інтеграції. – Сімферополь. : КІБ, 2013. – С. 46 – 49.

12. Косик Я. В, Чигирин О. Ю. Глобалізація як закономірність розвитку сучасної економіки України [Текст] / Я. В. Косик, О. Ю. Чигирин // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 2. – С. 191 – 196.

13. Крисенко К. А. Глобалізація та її наслідки для економіки країн світу [Електронний ресурс] / К. А. Крисенко. – Режим доступу: <http://center.kr-admin.gov.ua/index.php?q=Elibr/27.html>.

14. Куцик П. О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія / О. П. Куцик, О. І. Ковтун, Г. І. Башнянин. – Львів. : Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с.

15. Майстро С. В, Майстро Р. Г. Особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / С. В. Майстро, Р. Г. Майстро. – Режим доступу: <chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/https://www.kpi.kharkov.ua/archiv/e/%D0%9D%D0%B0%D1%83.pdf>. – 2009. – С. 76 – 82.

16. Мельник А. Ф. Влив глобалізації на розвиток національної економіки. Адаптація національної економіки до глобальних змін [Електронний ресурс] / А. Ф. Мельник. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/22176-121-vliv-globalzats-na-rozvitok-natsionalno-ekonomki-adaptatsya-natsionalno-ekonomki-do-globalnih-zmn.html>.

17. Мусіна Л. О. Основні засади переходу до економіки знань: перспективи для України [Електронний ресурс] / Л. О. Мусіна. – Режим доступу: chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://eip.org.ua/docs/EP_03_3_87_uk.pdf. – 107 с.

18. Павленко О. П. Глобалізаційний аспект: позитивні та негативні наслідки [Електронний ресурс] / О. П. Павленко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Economics/3_109746.doc.htm.

19. Радзієвський І. А. Феномен глобалізації та державне управління [Електронний ресурс] / І. А. Радзієвський. – Режим доступу: <chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/FILOSOFIYA/03-RADZIEVSKIY.pdf>.

20. Сазонець І. Л. Посилення ролі ТНК: позитивні та негативні наслідки [Електронний ресурс] / І. Л. Сазонець. – Режим доступу: <chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1499/1/13.pdf>.

21. Тарханова Н. О. Глобалізація світового господарства та її вплив на економічний розвиток України [Текст] / Н. О. Тарханова // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2013. – С. 98 – 103.

22. Тимченко М. І. Особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації і її вплив на продовольчу безпеку [Електронний ресурс] / М. І. Тимченко. – Режим доступу: <chrome-extension://ecnpflgnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1499/1/13.pdf>.

extension://ecnp1gnajanjnkcmbrancdjoidceilk/http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_105/49.pdf.

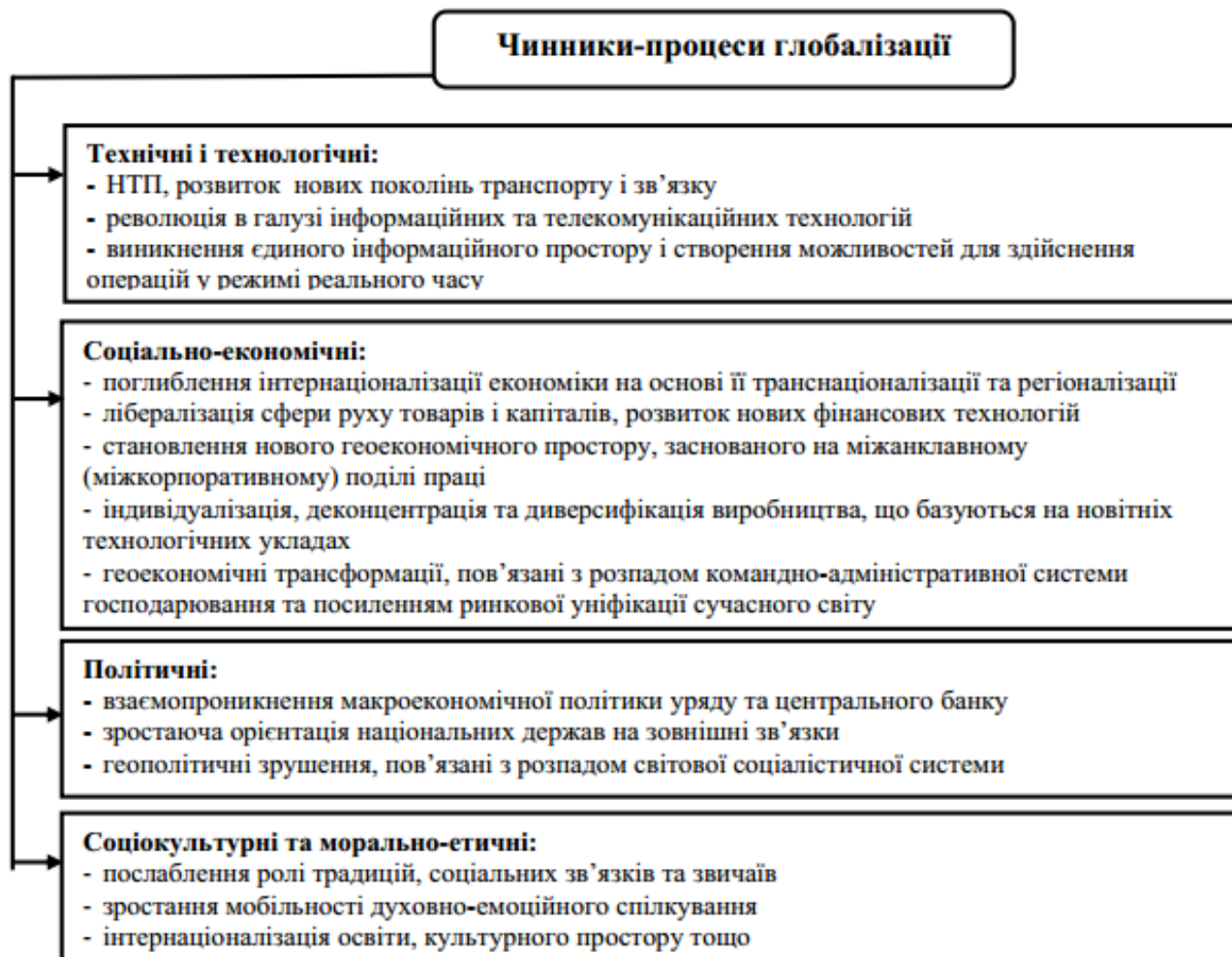
23. Фрідмен Т. Л. Лексус і оливкове дерево [Електронний ресурс] / Т. Л. Фрідмен. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/friedman/lexus03.htm>.

24. Шевчук Д. Культурна ідентичність і глобалізація [Текст] / Д. Шевчук // Наукові записки. Серія «Культурологія». – 2010. – № 5. – 15 с.

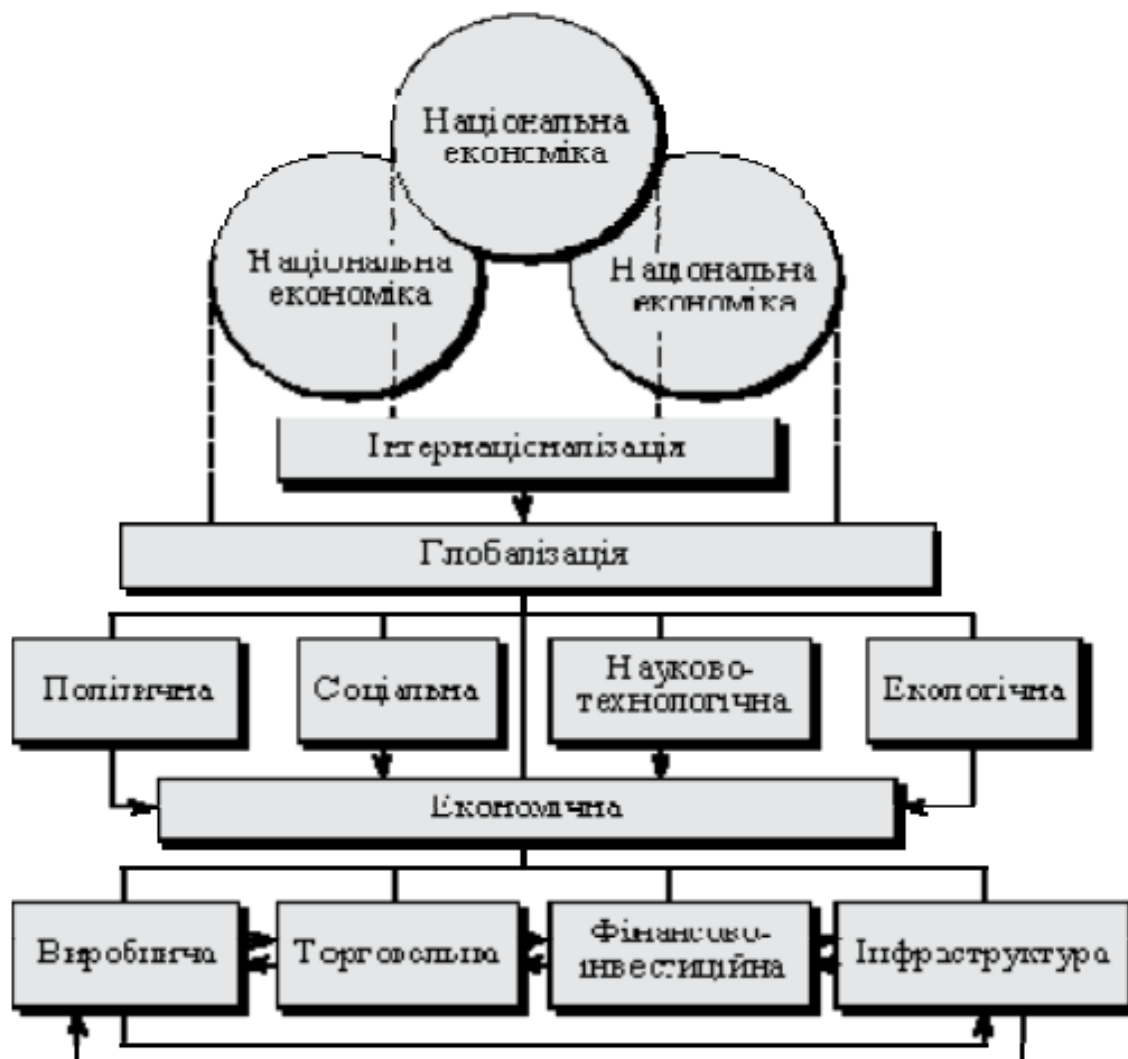
25. Шкодінa І. В. Сучасні тенденції самоорганізації світової економічної системи [Текст] / І. В. Шкодінa // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 70–77.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Чинники-процеси глобальних трансформацій.

Додаток 2. Структура процесу глобалізації.

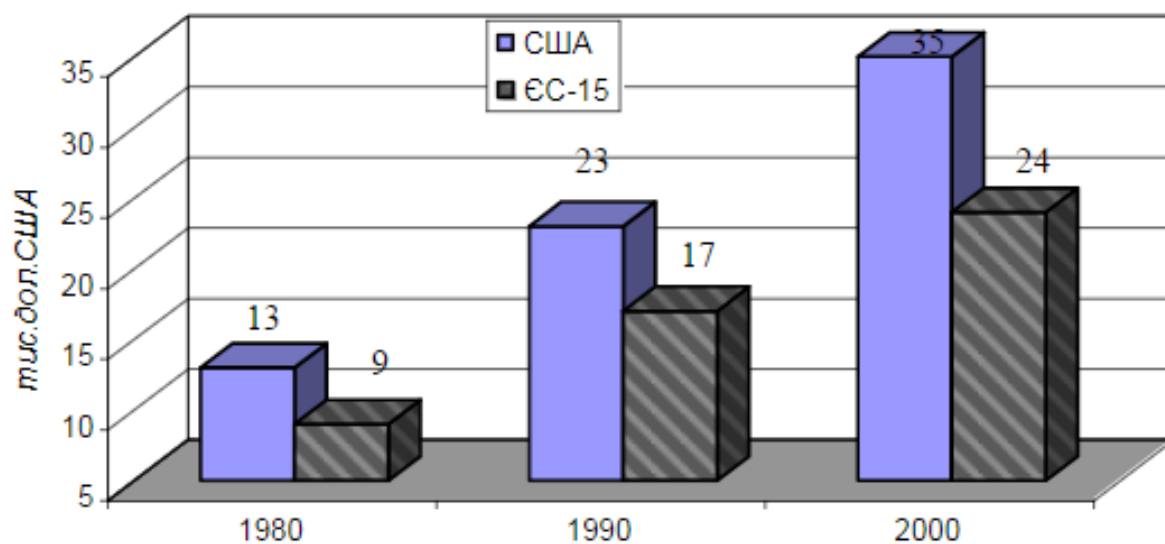

Додаток 3. Зростання розриву за рівнем ВВП на душу населення.

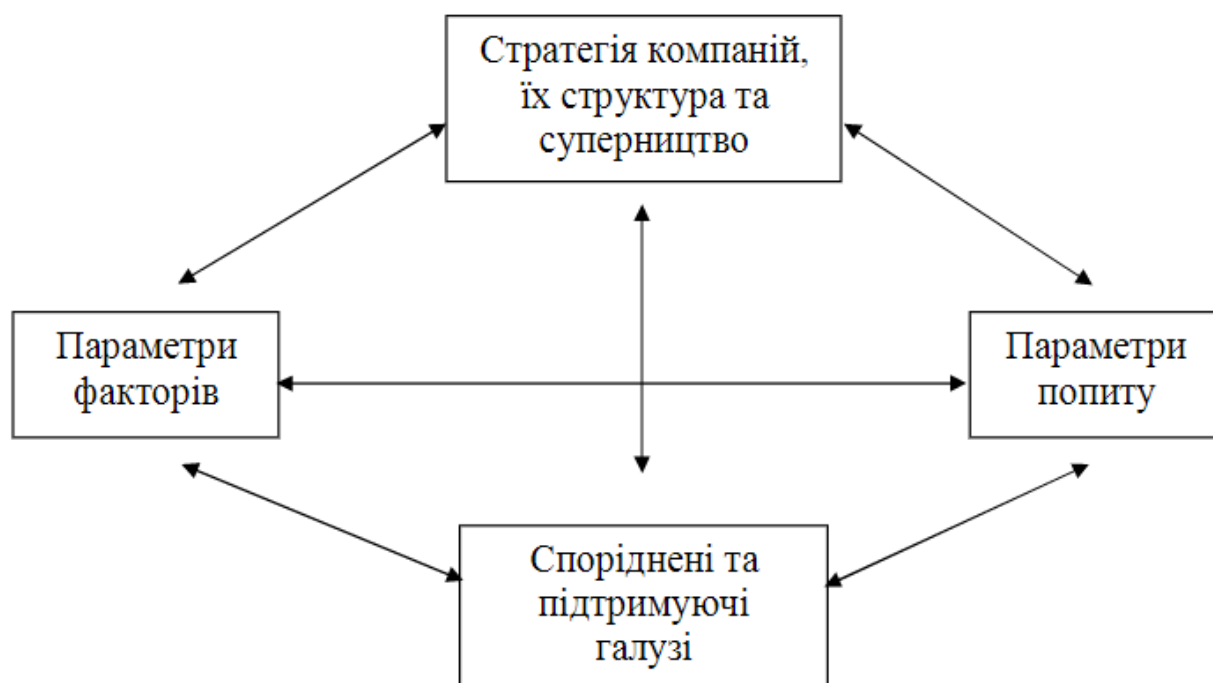
	1980	1990	2000
ВВП на душу населення, тис. дол. США *			
США	13	23	35
ЄС-15	9	17	24
США у % до ЄС	1,44	1,35	1,46

* За паритетом купівельної спроможності.

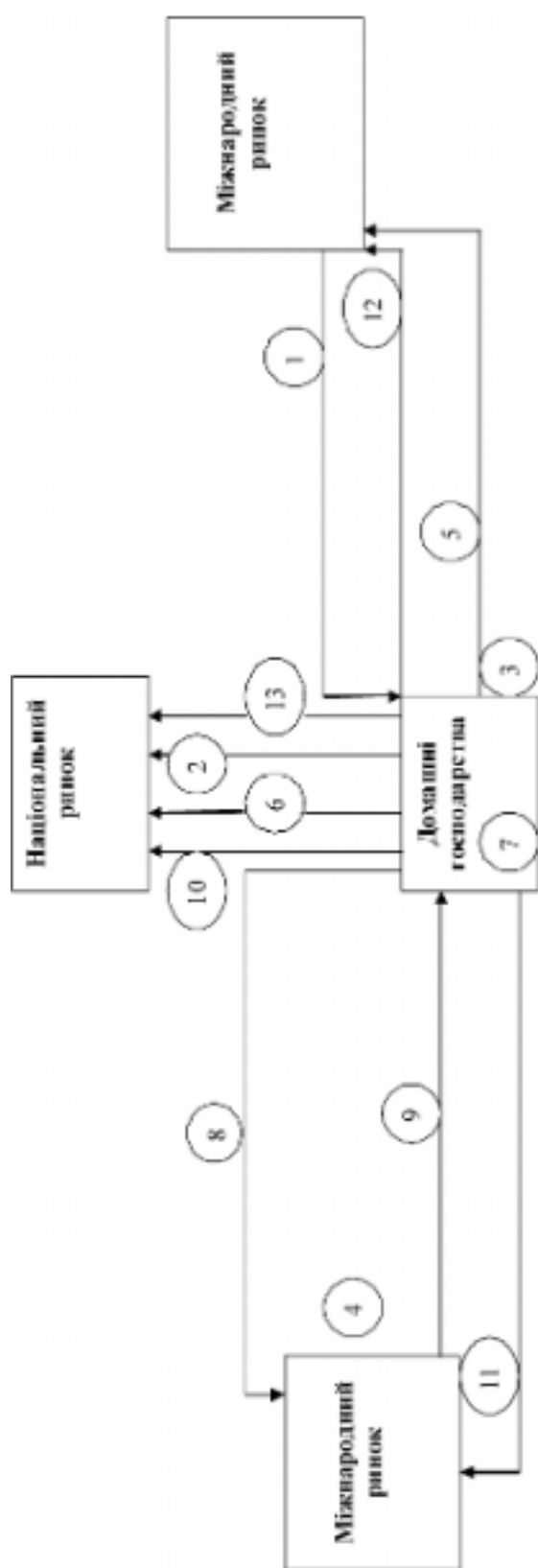
Додаток 4. Динаміка розриву за рівнем ВВП між США та ЄС.

Додаток 5. «Національний ромб» конкурентних переваг.

Додаток 6. Функціонування домашніх господарств у руслі глобалізації.

- 1 — використання фінансових коштів для покупки товарів домашніми господарствами за кордоном;
- 2 — надходження фінансових коштів від продажу придбаних то варів на внутрішньому ринку;
- 3 — виробництво вітчизняних товарів домашніми господарствами;
- 4 — участь в створенні товарів і послуг за кордоном;
- 5 — надходження фінансових коштів від продажу вітчизняних товарів за рубль;
- 6 — надходження фінансових коштів від продажу вітчизняних товарів на внутрішньому ринку;
- 7 — створення об'єктів інтелектуальної власності;
- 8 — надходження фінансових коштів від продажу об'єктів інтелектуальної власності на зовнішньому ринку;
- 9 — використання фінансових коштів для покупки об'єктів інтелектуальної власності за кордоном;
- 10 — надходження фінансових коштів від продажу об'єктів інтелектуальної власності на внутрішньому ринку або впровадження у власне виробництво;
- 11 — формування фінансових ресурсів за кордоном;
- 12 — використання фінансових ресурсів для інвестування за кордоном;
- 13 — використання фінансових ресурсів для інвестування на внутрішньому ринку.

Рис. 1. Здійснення фінансово-торгових операцій домашніми господарствами в умовах глобалізації (Складено автором)

